

Iosif Cheie-Pantea (născut 9 aprilie 1939 în comuna Denta, județul Timiș). Fiul lui Ioan și al Evei (născută Pantea), muncitori. Școala primară la Denta, gimnaziul la Deta. Liceul la Timișoara, absolvit în 1956. Facultatea de Filologie a Institutului Pedagogic de 5 ani din Timișoara, secția Română – Germană, 1957-1962. Între 1970-1972, a efectuat o specializare în domeniul literaturii comparate la Scuola Normale Superiore di Pisa (Italia), definitivată în teza de doctorat *Leopardi ed Eminescu*, sub îndrumarea profesorului Mario Fubini, membru al Academiei dei Lincei. În 1975 a reluat teza de doctorat, într-o viziune mai largă, cu titlul *Eminescu și Leopardi – afinități electiv*, la Universitatea din Timișoara, sub conducerea profesorului Eugen Todoran. Referitor la funcțiile îndeplinite, în cei 47 de ani cât a funcționat în calitate de cadru didactic la Universitatea de Vest din Timișoara, Facultatea de Filologie, Catedra de Literatură română și comparată, a urcat toate treptele universitare, de la preparator și asistent la conferențiar și profesor. Din 1990, timp de 18 ani a fost șeful catedrei, iar din 1994, conducător de doctoranzi.

Colaborări la reviste:

Analele Universității din Timișoara, Studii de literatură română și comparată, Orizont, Limbă și Literatură, Revista de Istorie și Teorie Literară, Steaua, Synthesis, Cahiers roumains d'études littéraires, România Literară, Cronica, Viața Românească, Vatra, Paradigma, Convorbiri literare etc.

Cărți publicate:

Eminescu și Leopardi. Afinități electiv, Editura Minerva, 1980.
Palingeneza valorilor, Editura Facla, 1982.
Literatură și existență, Editura Excelsior, 1998.
Repere eminesciene, Editura Excelsior, 1999.
De la Eminescu la Nichita Stănescu, Editura Excelsior Art, 2002.
Cioran și spiritul romantic, Editura Brumar, 2019.

Iosif Cheie-Pantea

LUCIAN BLAGA

Filosof și poet orfic

Cluj-Napoca, 2023

Cuprins

Avertisment	5
1. Lucian Blaga și filosofia veacului său	9
2. Filosofia – o teorie a poeziei	19
3. Metafizica și poezia	41
4. Misterul ontologic și poezia	55
5. Poetul orfic	63
6. Cuvântul – Tăcerea	71
7. Cântarea – Muzica	77
8. Lumina – noaptea – întunericul	81
9. Viața – Moartea	93
10. Creația – rostul și salvarea existenței	115
11. Lucian Blaga și Constantin Brâncuși	129
12. Miracolul copilăriei	139
13. Revelațiile muzicii și poeziei	149
14. Forța anagogică a iubirii	167
Încheiere	195
Bibliografie	207

1. LUCIAN BLAGA și filosofia veacului său

De-a lungul timpului, Constantin Noica a urmărit cu simpatie, dar și cu competență critică, evoluția filosofiei lui Lucian Blaga, preocupat să-i identifice noutatea și deci originalitatea în contextul filosofiei europene a secolului al XX-lea. Cu satisfacție, autorul constată că „Într-un asemenea veac Lucian Blaga aruncă, de la periferia Europei, o uimitoare idee, prin care negativul e convertit în pozitiv și îngrădirea omului în sursa lui de creație”.⁶ Evident, Noica se referă la viziunea lui Blaga, conform căreia Marele Anonim îl „îngrădește” pe om în eforturile lui de cunoaștere; printr-o așa-numită „cenzură transcendentă”, îi limitează posibilitatea de a pătrunde misterul până la capăt, riscul fiind acela de a ne „preface în cristale văzătoare și imobile”⁷ (*Censura transcendentă*). Continuându-și analiza, Constantin Noica îl apropie pe filosoful român de Kant în ceea ce privește convertirea negativului în pozitiv, dar ține să precizeze că „Lucian Blaga, *pe căi proprii* (s.n.) [...] face din îngrădire teza fundamentală a sistemului său. Întreaga sa viziune ține de *ambivalența îngrădirii: destinul omului de a fi îngrădit este*

⁶ Constantin Noica, *Introducere la filozofia lui Blaga*, în vol. *Simple introduceri la bunătatea timpului nostru*, Editura Humanitas, București, 1992, p. 162.

⁷ Lucian Blaga, *Trilogia cunoașterii*, în *Opere*, vol. VIII, Ediția Dorli Blaga, Editura Minerva, București, 1983, p. 483.

și cel de a fi creator” (s.a.).⁸ Și ca argument în plus, citează afirmația lui Goethe: „In der Beschränkung zeigt sich erst der Meister” („Abia în îngrădire se arată maestrul”).⁹ Comparația cu autorul *Criticii rațiunii pure* continuă și cu alte precizări în favoarea lui Blaga: în vreme ce „Îngrădirea kantiană lasă conștiința să fie pasivă, cu garnitura ei de categorii, și să primească, de la un lucru în sine, pasiv și el, diversul materiei, pe care formele conștiinței îl unifică”, la Blaga „va apărea încă o garnitură de categorii, unele ale inconștientului, care vor da activ «matca» oricărei creații”.¹⁰ În sfârșit, pe când „la Kant apare totuși o resemnare, în măsura în care îngrădirea conștiinței lasă loc credinței”¹¹, „La gânditorul zilelor noastre, păstrând, firește, proporțiile, nu încapă credință. Dar nici cunoașterea nu străpunge misterul. Blaga are curajul să spună: de vreme ce nu putem dezvălui misterul, să-l *potențăm* (s.a.)”.¹² De fapt, Noica își lărgeste și își nuanțează comentariile, insistând asupra ideii că „Îngrădirea noastră este tocmai cea care ne face creatori”. Și aceasta pentru că, „în viziunea lui Blaga, Marele Anonim nu ne-a repudiat numai pentru a-și păstra centralitatea sa, ca să nu fie amenințat în idealitatea sa de factor metafizic; ne-a aruncat în îngrădire și pentru a ne face creatori”.¹³

Să fie, oare, acesta raționamentul lui Blaga? Adică faptul că Marele Anonim ne-a îngrădit, „pentru a ne face

⁸ Constantin Noica, *op. cit.*, p. 165.

⁹ *Ibidem.*

¹⁰ *Ibidem.*

¹¹ *Ibidem.*

¹² *Ibidem.*

¹³ *Ibidem*, p. 182.

creatori”? Realitatea este că oamenii au ajuns, în timp, la conștiința adevărului că „Singurul scop absolut al omului este creația”¹⁴, dar o creație care nu-l copiază pe Demiurg, ci rivalizează cu Opera Lui. Acesta este, în esență, adevărul, pe care Ștefan Augustin Doinaș îl sintetizează atunci când scrie: „Concepția lui Blaga despre poet se înscrie perfect în statutul de ființă creatoare al omului, așa cum îl elaborează filozofia sa: actul poetic semnifică o rivalitate cu Demiurgul, înrudindu-se astfel cu activitatea «gânditorilor și sfinților», adică cu demersul metafizic, respectiv mistic; cu deosebirea că primii doi, poetul și gânditorul, n-au nevoie de o reprezentare antropomorfică a principiului divin, deoarece nu-l slujesc ca servitori, ci îl concurează ca rivali”.¹⁵ Pentru o mai amplă dezbatere a problemei, vom reveni într-un capitol mai târziu. Deocamdată, să vedem și alte aspecte moderne ale gândirii blagiene.

Se știe că ideea centrală a gândirii și poeziei lui Blaga este *misterul*, autorul constatând însă că în istoria filosofiei misterul a jucat un rol marginal, pentru că, probabil, gânditorii se temeau de o confuzie cu teologia, unde misterul e legat de existența divinității. Blaga însă are inspirația și curajul de a-și edifica întregul sistem de gândire pe ideea de *mister*, adică pe o realitate ascunsă a lumii, ce-și sporește și și-și adâncește taina pe măsură ce omul încearcă s-o cunoască. Inspirația filosofului român este cu atât mai importantă, cu cât până și unii dintre cei mai prestigioși oameni de știință împărtășesc fascinația misterului; îl amintim

¹⁴ Lucian Blaga, *Aforisme...*, p. 276.

¹⁵ Ștefan Aug. Doinaș, *Lectura poeziei*, Editura Cartea Românească, 1980, p. 88.

dintre aceștia pe însuși Albert Einstein, care susține textual faptul că „Emoția cea mai frumoasă pe care o putem trăi este misterul”, deoarece el „Este simțământul fundamental, care stă la baza adevăratelor arte și științe. Cine nu îl cunoaște, cel care nu se mai poate mira; acela este, pentru a spune așa, mort, iar ochii săi sunt închiși. [...] Cunoașterea existenței a ceva de nepătruns pentru noi, a manifestărilor celei mai adânci rațiuni și a celei mai luminoase frumuseți, ce sunt accesibile rațiunii noastre numai în formele lor cele mai primitive, această cunoaștere și acest simțământ constituie adevărata religiozitate. În acest sens, și numai în acest sens, mă număr printre oamenii profund religioși” (s.n.).¹⁶

Reținem din rândurile de mai sus, pe lângă ideea *misterului*, inepuizabil în actul cunoașterii, și pe aceea că emoția pe care ne-o provoacă prezența misterului „Este simțământul fundamental, care stă la baza adevăratelor arte și științe” (s.n.). La prima vedere, afirmația surprinde cu atât mai mult, cu cât ea îi aparține unui extraordinar om al științei, dar poate trezi mari nedumeriri în mintea unui individ preocupat exclusiv de adevărurile științei, verificabile doar în planul strict al experienței concrete. Un astfel de om, precizează Einstein, care nu trăiește emoția misterului, „care nu se mai poate mira, nu se mai poate minuna; acela este, pentru a spune așa, mort, iar ochii săi sunt închiși”. Ei bine, despre această dualitate a oamenilor vorbește și Lucian Blaga, așa cum vom vedea la momentul potrivit. Deocamdată, să amintim doar că pentru autorul nostru, la început omul trăia în orizontul exclusiv al lumii concrete,

¹⁶ Apud Walter Isaacson, *Einstein. Viața și universul său*, trad. Louis Ulrich, Editura Publica, București, 2019, p. 420.

într-o existență paradisiacă, asemenea tuturor celorlalte ființe, iar ulterior abia, prin ceea ce Blaga numește *mutația ontologică*, se realizează trecerea din orizontul lumii concrete în acela al misterului. Adevărul este că nu toți indivizii cunosc acest salt și, cum spune Einstein, unii rămân orbi, în sfera îngustă a lumii materiale. Einstein vorbește despre mister, ca bază a adevăratelor arte și științe, și într-un alt pasaj, când devine și mai explicit, scriind următoarele: „Sunt îndeajuns de artist pentru a desena liber în imaginație. Imaginația este mai importantă decât cunoașterea. Cunoașterea este limitată. Imaginația face ocolul lumii”.¹⁷

Filosofia lui Blaga, îndeosebi filosofia culturii, demonstrează pe larg acest adevăr, subliniind că două sunt căile de revelare a misterului: prin „acte de cunoaștere” și „acte plăsmuitoare”, deci prin cunoaștere și creație. În ceea ce o privește, creația își adjudecă și prerogativele cunoașterii, deoarece, scrie autorul: „Creația este încercarea de a revela un mister; ea nu e deci niciodată fără obiect; obiectul ei e misterul”.¹⁸ Prin urmare, imaginația creatoare, originea „adevăratelor arte”, ca să-l cităm pe Einstein, împărtășește alături de știință funcția de pătrundere a misterului, fapt de care Blaga era pe deplin conștient, dovadă locul filosofiei culturii în arhitectura operei sale filosofice. Din păcate însă, Constantin Noica are mari rezerve în privința rolului pe care îl ocupă filosofia culturii în structura gândirii blagiene. El consideră că „Se greșește [...] atunci când punem în centrul viziunii filozofia culturii. Nu aceasta, minoră totuși

¹⁷ Apud Walter Isaacson, *Einstein. Viața și universul său*, p. 420.

¹⁸ Lucian Blaga, *Trilogia culturii*, în *Opere*, vol. IX, Ediția Dorli Blaga, Editura Minerva, București, 1985, p. 465.

printre disciplinele filozofiei [...] poate da măsura lucrurilor”, pe care „o dă abia metafizicul”.¹⁹ În alt loc revine și mai categoric, spunând că îi ceartă pe aceia care „au pus filozofia lui Blaga sub semnul filozofiei culturii. Nu filozofia culturii hotărăște de sistemul lui Blaga, ci metafizica” (s.a.).²⁰ Este adevărat că metafizica „hotărăște de sistemul lui Blaga”, dar, cum se va vedea în capitolul „Metafizica și poezia”, relevând opoziția dintre știință și metafizică, filosoful revendică pentru cea din urmă calități care țin de statutul poeziei, ceea ce-l apropie pe Blaga de viziunea unor autori precum Gaston Bachelard, pentru care poezia „are o perspectivă metafizică”.²¹ Există o sensibilă apropiere între cei doi gânditori, deosebirea, mai mult aparentă, constând în aceea că atributele pe care Blaga le consideră proprii metafizicii apar la Gaston Bachelard drept calități ale poeziei. În consecință, a califica filosofia culturii drept minoră ar duce, implicit, la subminarea organicității viziunii filosofice bliagene. Dar să nu ne despărțim încă de Einstein, căci el ne sugerează și alte idei rodnice demersului nostru.

Celebrul autor al Teoriei Relativității se autodefinea, cum am văzut, un religios, dar cu precizarea că „Nu pot concepe un Dumnezeu personal care să influențeze direct acțiunile indivizilor sau să judece creaturile pe care El însuși le-a creat”.²² Și atunci, de unde religiozitatea omului de știință? Din faptul – precizează savantul – că „Oricine se ocupă în mod serios de știință ajunge la convingerea că în

¹⁹ Constantin Noica, *Introducere la filozofia lui Blaga...*, p. 169.

²⁰ *Ibidem*, pp. 172-173.

²¹ Gaston Bachelard, *Le droit de rêver*, P.U.F., 1983, p. 225.

²² Apud Walter Isaacson, *Einstein. Viața și universul său...*, p. 421.

legile Universului se manifestă un anumit spirit, unul cu mult superior celui al omului. În felul acesta, a te ocupa de știință conduce la un sentiment religios special, *în mod sigur foarte diferit de religiozitatea unei persoane mai naive*” (s.n.).²³

Prin urmare, ideea de Dumnezeu nu coincide la omul de știință cu cea din mentalul comun, cu atât mai mult dacă am privi-o la scara întregii istorii a omenirii, așa cum arată Eminescu în marele poem *Memento mori*:

Oamenii au făcut chipuri ce ziceau că-ți seamăn ție,
Te-au săpat în munți de piatră, te-au sculptat
într-o cutie,
Ici erai zidit din stânce, colo-n aşchii de lemn sfânt;
Ş-apoi vrură ca din chipu-ți să explice toate. Mută
La rugare și la hulă idola de ei făcută
Rămânea!... *Un gând puternic, dar nimic – decât
un gând* (s.n.).

Din cele mai vechi timpuri, aşadar, omul a încercat prin tot felul de simboluri să și-l reprezinte pe Dumnezeu, dar, până la urmă, toate s-au dovedit iluzorii, căci n-a mai rămas decât *Gândul, Ideea* de Dumnezeu. Emil Cioran exprimă același lucru într-un fragment din *Amurgul gândurilor*: „Orice-ai face, după ce ți-ai pierdut sprijinul în tine, nu mai poți găsi altul decât în Dumnezeu. Și, dacă fără El se mai poate încă respira, fără *ideea* Lui te-ai pierde în părăsirile minții” (s.a.).²⁴ E logic, deci, că Cioran, ca și

²³ Apud Walter Isaacson, *Einstein. Viața și universul său...*, p. 421.

²⁴ Pentru o mai amplă dezbateră a problemei, vezi Iosif Cheie-Pantea, *Cioran și spiritul romantic*, Editura Brumar, Timișoara, 2019.

Einstein, respinge ideea dumnezeului personal, afirmând că „Un dumnezeu *personal* este de neconceput. Din ce dereglare profundă se naște credința” (s.a.).²⁵

În viziunea lui Lucian Blaga, problema devine mult mai complexă, căci Marele Anonim, pe care, chiar dacă, în sens larg, l-am putea omologa cu Dumnezeu, „ne derutează prin apucăturile sale egocentrice și prin uzarea față de noi de unele măsuri, a căror promptă calificare ar stârni stupefarea teologilor”.²⁶ Ar genera nu doar stupefarea teologilor, pentru că Marele Anonim nu creează lumi, „ci doar un număr nelimitat de existențe identice”, ceea ce înseamnă că „el nu e un creator de lumi, ci un generator de Dumnezei echivalenți”.²⁷ Or, pentru a-și păstra centralitatea metafizică și a preîntâmpina acest proces teogonic, Marele Anonim își va paraliza înadins posibilitățile reproductive” și „nu se va manifesta decât prin acte reproductive cu obiectul minimalizat”²⁸, adică așa-numitele *Diferențiale divine*, părți absolut secundare din Totul divin. Faptul îl exclude, deci, pe Dumnezeu (Marele Anonim) din procesul de creare a lumii și a omului, ceea ce, evident, cum prevestise Blaga, va stârni stupefarea și revolta teologilor. Iată și un exemplu celebru: în cunoscuta-i carte în care polemizează cu Blaga pe tema Creștinismului și Ortodoxiei, Părintele Dumitru Stăniloae scrie: „Diferențialele sunt singurele entități provenite din Marele Anonim. Toate individualitățile

²⁵ *Ibidem*.

²⁶ Lucian Blaga, *Trilogia cosmologică*, în *Opere*, vol. XI, Ediția Dorli Blaga, Editura Minerva, București, 1988, p. 66.

²⁷ *Ibidem*, p. 68.

²⁸ *Ibidem*, p. 69.

lumii, începând de la atom și până la om, nu mai sunt o creație directă a lui, ci una indirectă, adică un rezultat al diferitelor agregări ale acestor diferențiale, proces în care Marele Anonim nu mai are niciun rol”.²⁹ După această prezentare, corectă în sine, urmează, cum era de așteptat, diatriba: „Filozofia d-lui Lucian Blaga este o filozofie care reduce totul la lucruri, la obiecte. Acest caracter o arată ca fiind o filozofie înapoiată, rămasă în urma problematicei contemporane a gândirii filozofice”. etc.³⁰

Nu aceasta este, desigur, și opinia altor mari specialiști dintre care, în concluzie, îl amintim aici pe Basarab Nicolescu, una dintre personalitățile majore ale transdisciplinarității pe plan mondial. Savantul român își mărturisește un adevărat cult pentru opera lui Blaga, pe care-l evocă astfel: „Nu l-am uitat niciodată pe Blaga, pe care îl consider un mare precursor al transdisciplinarității”. Și după ce îl definește „ca om al *terțului*” (s.a.), Basarab Nicolescu se explică: „Opera sa filosofică – de pildă, *Eonul dogmatic* (1931) ori *Cunoașterea luciferică* (1933) – este marcată de pecetea interogațiilor revoluționare ridicate de mecanica cuantică, noua știință care abia se constituia. Înainte deci de Ștefan Lupașcu, Blaga e fascinat de complementaritatea contradictorie, însă spre deosebire de Lupașcu și de mine, el se situează dintr-odată în universul a ceea ce el numește

²⁹ Dumitru Stăniloae, *Poziția domnului Lucian Blaga față de creștinism și ortodoxie*, Editura Paideia, București, 1977, p. 156.

³⁰ *Ibidem*, p. 164.

antinomie transfigurată, expresie genială pe care am putea-o traduce azi prin starea T a terțului inclus” (s.a.).³¹

Studiul modernității filosofiei lui Blaga ar putea continua, firește, dar cum el nu intră în proiectul de față, și cum o astfel de cercetare le-ar reveni, desigur, specialiștilor în materie, oprim aici considerațiile noastre pe care le-am socotit utile, pentru a ne exprima acordul cu ideea că „prin numeroasele sale opțiuni care nu s-au redus niciodată la simple imitații, Blaga s-a înscris pe linia celor mai avansate concepții ale începutului de secol. Aceasta, cu riscul serios al unei duble adversități, atât din partea științivilor pozitiviști, cât și din partea teologilor creștini ortodocși”.³²

³¹ Basarab Nicolescu, *De la Isarlık la Valea Uimirii*, vol. I, *Interferențe spirituale*, Prefață de Irina Dincă, Editura Curtea Veche, București, 2011, p. 63. Pentru o amplă dezbateră a problemei în opera lui Blaga, vezi Irina Dincă, *Lucian Blaga. Deschideri transdisciplinare*, Editura Universității de Vest, Timișoara, 2019.

³² Alexandru Surdu, *Aspecte moderniste ale filosofiei lui Blaga*, în vol. *Meridian Blaga*, cuprinzând comunicări la simpoziioanele științifice naționale (1996-1999) ale Societății Culturale „Lucian Blaga”, Cluj-Napoca, Editura Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2000, p. 282.

2. Filosofia – o teorie a poeziei

Philosophie ist die Theorie der Poesie.

Novalis

Natura „poetică” a filosofiei lui Blaga reprezintă de multă vreme o realitate unanim recunoscută și pe care puțini exegeți se mai ostenesc s-o demonstreze, socotind-o ca pe un fapt evident și la îndemâna oricui. Admitem că, într-un fel, au dreptate cei ce consideră superfluă reluarea discuției despre „poezia” filosofiei lui Blaga, dacă fenomenul în cauză este înțeles doar ca un act de limbaj, adică o simplă substituție a conceptelor și noțiunilor abstracte prin metafore poetice. Dacă însă prin substanța poetică a metafizicii blagiene vom înțelege ceva mai adânc, acordând metaforelor un rol mai mult decât plasticizant și integrându-le într-un mod de a gândi analog celui poetic, atunci, desigur, termenii discuției se vor schimba fundamental. În acest sens, Ion Negoïtescu are meritul de a fi sesizat printre primii întinderea și profunzimea implicațiilor poetice în gândirea filosofică a lui Lucian Blaga. Criticul este tentat chiar să recunoască la temelie întregului sistem filosofic blagian o rațiune de ordin poetic; el vede în acest sistem un templu magnific „în care se cântă imnuri și se aduc jertfe de preamărire și recunoștință spiritului creator din om, creației artistice (poetice), artisticului (poeticului) ca sens singular de

viață”.³³ În ciuda rigorilor științifice aparente, „sistemul trilogiilor – precizează în continuare criticul – se scaldă într-o atmosferă inițiatică, datorită unor anume alianțe magice ale cuvintelor, gen de alchimie verbală ce aparține, de fapt, gândirii poetice”.³⁴ Ion Negoïtescu sugerează o perspectivă ademenitoare și deosebit de fertilă, dar, credem, mult dincolo de limitele pe care și le impune prezenta cercetare. De aceea, din complexitatea aspectelor filosofice, susceptibile și de o interpretare poetică în sens larg, ne vom opri doar la acelea în care socotim că pot fi identificate rădăcinile viziunii orfice a poetului, elementele unei virtuale teorii despre poezie. Ținând seama de faptul că orfismul înseamnă inițiere în tainele lumii, adică un mod de cunoaștere ce se refuză conceptualizării și echivalențelor logice, vom concede că punctul de plecare cel mai indicat pentru analiza pe care ne-am propus-o îl constituie studiul lui Blaga, *Cunoașterea luciferică*.

Filosoful îl încadrează pe om în „orizontul misterului și al revelației”, într-o lume populată cu taine pe care acesta va încerca să le „descifreze” spre a-și împlini astfel destinul, adică aspirația de cunoaștere totală a lumii; o aspirație irealizabilă, spre fericirea omului, căci deținerea adevărului absolut – precizează Blaga – ar osândi spiritul la repetiție stereotipică, ar paraliza în noi orice tensiune către altceva, încât, până la

urmă, „ne-am preface în cristale văzătoare și imobile”³⁵ (*Censura transcendentă*). Așadar, condiția omului este aceea de a-și revela neconținut misterele care-l înconjură, fără posibilitatea de a le epuiza vreodată, riscând astfel consecințele mai sus menționate.

Revelarea misterului are loc pe două căi, spune Blaga, prin ceea ce el numește în mod convențional: *cunoaștere paradisiacă* și *cunoaștere luciferică*. În timp ce prima formă de cunoaștere „progresează extensiv în necunoscut” și „reduce numeric misterele latente ale lumii prin determinarea lor conceptuală”³⁶, cunoașterea luciferică „se realizează intensiv, în adâncime”, fără vreo posibilitate de a-și reduce obiectele, adică „misterele deschise”, deoarece ea reprezintă „un permanent și inevitabil postulat, care cere veșnic înlocuirea «arătatului» prin «ascuns», și a acestuia prin «și mai ascuns»”.³⁷ Cu alte cuvinte, dacă în cunoașterea paradisiacă „necunoscutul se alătură, pur și simplu, cunoscutului și nu are prin sine însuși niciun avantaj față de cunoscut”, în sfera lucifericului necunoscutul „are un accent de esențialitate față de cunoscut și e chemat, odată revelat, să dea un caracter de accidentalitate cunoscutului inițial”.³⁸ Din caracteristicile cunoașterii luciferice, rezultă că, în esență, aceasta se apropie, dacă nu se identifică chiar, cu *cunoașterea orfică* sau, în ultimă instanță, *poetică*, întrucât ea nu anulează misterul, ci, dimpotrivă, îl intensifică, adâncindu-l tot

³³ Ion Negoïtescu, *Scriptori moderni*, Editura pentru Literatură, București, 1966, p. 180.

³⁴ *Ibidem*, p. 182.

³⁵ Lucian Blaga, *Trilogia cunoașterii...*, 1983, p. 483.

³⁶ *Ibidem*, p. 169.

³⁷ *Ibidem*, p. 168.

³⁸ *Ibidem*.